

**ГІМНАЗІЙНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ:
ФОРМУВАННЯ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ
І ЦІННОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ**

Кизенко Василь Іванович,
к. пед. н., ст. наук. сп., пров. наук. сп.
Інститут педагогіки НАПН України
Косянчук Сергій Володимирович,
к. пед. н., методист
Київська гімназія східних мов № 1
Савченко Михайло Пилипович,
заст. директора з навч.-метод. роботи,
вчит.-методист історії
Київська гімназія східних мов № 1

Вступ. Вимушене дистанційне навчання здобувачів освіти у закладах загальної середньої освіти обертається низкою організаційних проблем для менеджменту цих закладів, проблем, пов'язаних з суб'єкт-суб'єктною взаємодією, яку мають забезпечити самі педагоги, і добором сучасної інформації, яка з об'єктивних причин не може потрапити до підручників і посібників.

За стрімкого нарощування освітньої інформації, трансформацій й оновлення педагогічних ідей, на тлі нагромадження невирішених економічних, суспільно-політичних, екологічних проблем і ризиків мають забезпечуватися знання, розвиток технологій їх здобуття й опанування. «Спроможність утверджувати нове, прогресивне, розкривати, розвивати, примножувати й конструктивно реалізовувати життєтворчий потенціал на користь собі й суспільству, а також протистояти руйнівним тенденціям, запобігати викликам і долати їх» [1] – усе це ще більшим тягарем лягає на плечі і педагогічних працівників, і здобувачів освіти та їхніх батьків.

Словом, употужнення інформаційних потоків, в освіті зокрема, посилює виклики глобальних процесів. З іншого боку, потрібна для педагогічних

працівників і здобувачів освіти інформація є настільки ж розмаїтою, наскільки й неструктурованою. А ще – з потрібними джерелами, по-перше, слід уміти працювати, по-друге, їх необхідно знайти у тенетах світової павутини.

Мета роботи. Схарактеризувати чинники формування предметних компетентностей і цінностей здобувачів освіти Київської гімназії східних мов № 1 – Асоційованої школи ЮНЕСКО крізь призму наукового підходу до розвитку гімназійного освітнього середовища і забезпечення відповідного супроводу за моніторингу якості освітньої діяльності та якості освіти й освітньої дипломатії зокрема.

Матеріали і методи. У процесі дослідження проблем формування предметних компетентностей і цінностей здобувачів освіти розроблено й застосовано соціологічний інструментарій (анкети для опитування вчителів і учнів), статистичні методи з метою аналізу емпіричних даних, а також методи систематизації та зіставлення задля підтвердження активності вчителів Київської гімназії східних мов № 1 – Асоційованої школи ЮНЕСКО у процесі оприлюднення своїх педагогічних здобутків.

Результати і обговорення. Формування предметних компетентностей і цінностей здобувачів освіти як важлива соціально-педагогічна проблема знаходить своє відображення не тільки у процесі розвитку гімназійного освітнього середовища на засадах компетентнісної його організації. Ця проблематика стала провідною й у системі підвищення наукового рівня педагогічних працівників Київської гімназії східних мов № 1. Тож для розгортання гімназійного освітнього середовища важливо розвивати у дітей не тільки мовлення і потребу вивчати мову і закони її функціонування [3–5], а й сприяти інтеріоризації культурно-мовних цінностей за реалізації когнітивного, емоційно-ціннісного, практичного та особистісно творчого компонентів освіти, де компетентнісний та особистісно орієнтований підходи набуватимуть особливої ваги [13]. Саме тому для гімназії важливим чинником розвитку комунікативних стратегій є залучення носіїв мови, а застосування цих знань і

навичок навчає здобувачів освіти вибудовувати комунікативні стратегії для різноманітних комунікативних ситуацій [16, с. 230]. Словом, знання педагогічного змісту (викладання, навчання, навчальний план, оцінювання та звітність тощо) стають ще актуальнішими, адже набуває важливості формування зв'язків між різними змістовими ідеями, попередніми знаннями учнів, альтернативними стратегіями навчання та гнучкістю, яка виникає за альтернативних способів, спрямованих на необхідність ефективного навчання [19, с. 64].

Сучасні педагогічні технології, серед іншого, мають актуалізувати найрізноманітніші мисленнєві стратегії учнів, сприяти опануванню ними культурних зразків мислення, розвивати адекватну освітню рефлексію [7, с. 6], заснованих на науково обґрунтованих та апробованих зразках нового рівня розвитку суб'єкт-суб'єктної взаємодії [2] за знання позитивних сторін і загроз Internet-середовища [6].

Слід враховувати соціальний потенціал педагогічних технологій [10], соціалізаційні моменти і самовизначення здобувачів освіти [11], культуру інтелектуального життя учнів та їх особистісне зростання [12; 15].

Характеризуючи наукові підходи до організації та реалізації світнього процесу, пріоритети у педагогічній діяльності і рефлексію здобувачів освіти, спиратимемося на дослідження, проведені у гімназії упродовж 2011–2019 років (у рамках співпраці з відділом дидактики Інституту педагогіки НАПН України).

2011-го року, провівши опитування педагогічних працівників Київської гімназії східних мов № 1 на предмет розвитку загальної здатності здобувачів освіти до навчання, маємо такі дані (табл. 1).

Встановлено, що розвиток інтелектуальних умінь і навичок, навчання учнів способам пізнання на матеріалі навчальних предметів і власне розвиток у здобувачів освіти діяльнісно-комунікативних умінь ще десять років тому стало за правило у педагогічній практиці гімназії.

Таблиця 1

Розвиток у здобувачів освіти загальної здатності до навчання

Варіанти	У %	Рейтинг
Розвиток інтелектуальних умінь і навичок	68,42	1
Навчання способам пізнання на матеріалі навчальних предметів	63,16	2
Розвиток у здобувачів освіти діяльнісно-комунікативних умінь	55,26	3
Підготовка учнів до самостійного виконання завдання з навчальних предметів (за різними рівнями складності)	39,47	4
Формування у здобувачів освіти організаційно-регуляторних умінь і навичок самостійної навчальної діяльності	38,16	5
Формування в учнів предметно-інформаційних умінь	23,68	6

У 2013-му році було з'ясовано, яких саме предметних знань не вистачає учням для їх розвитку і які сприяють, на їхню думку, обранню профілю навчання у старшій школі. Відповіді 9–11-класників розподілилися так:

- 77,27% – предмети, зміст яких їх готує до життя;
- 70,45% – предмети, де зміст сприяє розширенню світогляду;
- 53,41% – предмети, знання з яких потрібні для вступу до закладів вищої освіти;
- 42,05% – предмети зі знаннями про навколишній світ, щоб знайти своє місце у ньому.

Як бачимо, прагнення педагогічних працівників розвивати інтелектуальні вміння і навички, навички пізнання навколишнього світу, а також діялісно-комунікативні вміння знайшли відгук і запит серед гімназистів. Згодом М. Янковська зазначить: «мотивувати учнів до пізнавальної діяльності без активізації їх уваги не легко» [18, с. 156].

Після цього опитування було ухвалено рішення розробити новий інструментарій і опитати вчителів на предмет фундаменталізації змісту освіти в старшій школі в умовах профільного навчання.

Тож 2013-го року було з'ясовано, що фундаменталізація змісту освіти пов'язується, передусім, із формуванням у здобувачів освіти ціннісних орієнтацій.

56,25% опитаних учителів прагнуть давати дітям головне: основу, фундамент, систему знань про людину і світ, а також формують ціннісні орієнтації, інтегруючи розрізнені знання з предметів.

43,75% педагогічних працівників вказали на те, що науковцям слід визначитися в тому, що саме вважати ядром знань, показати їх цілісність і як кваліфіковано спрямовувати це на формування у здобувачів освіти цілісної картини світу.

Через два роки (2015) було виявлено самооцінку здобувачів профільної освіти (10–11-класники) щодо відповідності профілю навчання їхнім здібностям (табл. 2).

Таблиця 2

Самооцінка здобувачів профільної освіти відповідності профілю навчання їхнім здібностям

Відповідність профілю навчання здібностям здобувачів освіти	Класи	
	10-ий (у %)	11-ий (у %)
Цілком відповідає	34,09	92,60
Майже відповідає	57,96	1,85
Скоріше не відповідає	7,95	3,70

Як бачимо, системна і науково обґрунтована діяльність педагогічних працівників Київської гімназії східних мов № 1 – Асоційованої школи ЮНЕСКО високо оцінена самими учнями. Утім, ці емпіричні дані підтвердили висновки педагогів про те, що лише 11-класники відповідально й більш

усвідомлено ставляться до свого майбутнього (92,60%). Серед 10-класників таких лише третина (34,09%).

У 2019-му році, на основі соціологічної практики гімназії, було розроблено новий інструментарій для виявлення застосовуваності педагогічними працівниками сучасних технологій навчання. Результати опитування подано у табл. 3.

Таблиця 3

Самооцінка педагогічних працівників щодо застосування в освітньому процесі сучасних технологій навчання

Назва технології	% учителів
Технології групового навчання	88,64
Технології інтерактивного навчання	81,82
Технології на основі проєктів	80,68
Технології ігрового навчання	79,55
Технології розвитку критичного мислення	76,14
Технології особистісно орієнтованого навчання	71,59
Технології інформаційно-комунікаційного характеру	69,32

Дані підтверджують, що Київська гімназія східних мов № 1 справді є інноваційним закладом загальної середньої освіти.

Сьогодні, за карантинних обмежень, технології групового навчання і технології ігрового навчання відійшли дещо на задній план, водночас значно підсилився вплив інших, у т.ч. е-навчання [17].

Цінносні і ціннісні пріоритети здобувачів освіти. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 24.12.2012 р. № 1477 «Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі Київської гімназії східних мов № 1» упродовж 2012–2019 рр. тривала дослідно-експериментальна робота за темою: «Реалізація інноваційної моделі розвитку культурно-мовних та морально-громадянських цінностей учнів».

Серед ціннісних пріоритетів учнів, сформованих на високому та середньому рівнях: «Я і здоров'я» – 93,5%, «Я і громадські обов'язки» – 89,5%, «Я і друзі» – 81,5%, «Я і Україна» – 79,0%, «Я і мистецтво» – 78,0%, «Я і рідна домівка» – 77,0%, «Я і моральні цінності» – 76,5% [8].

Тож педагогічний працівник має володіти технологіями діагностики навчальних і особистісних можливостей здобувачів освіти, уміти формувати ціннісно-сміслові орієнтації, бути компетентним у питаннях забезпечення особистісного самовизначення дітей [9, с. 116].

Словом, як переконана директор гімназії О. Проскура, глобалізація економічних процесів і суспільного розвитку, взаємозалежність багатьох сфер людської діяльності і зближення націй, народів, держав, кидає виклик освіті, яка змушена трансформуватись, переорієнтовуючись на особистість з її запитами і потребами, на послідовну демократизацію освітнього процесу та нову якість педагогічних працівників [14, с. 222].

Висновки. Дослідивши і схарактеризувавши особливості освітнього середовища Київської гімназії східних мов № 1 – Асоційованої школи ЮНЕСКО, ми окреслили результати наукового підходу до розвитку гімназійного освітнього середовища і забезпечення відповідного супроводу за моніторингу якості освітньої діяльності та якості освіти й освітньої дипломатії.

До перспектив відносимо дослідження проблем дистанційного навчання здобувачів освіти та організаційних утруднень для менеджменту закладу освіти за карантинних обмежень.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. В. Компетентнізація шкільної освіти: українська версія. *Science and society: Proceedings of the 13th International conference*. Vienna: Premier Publishing s.r.o., 2019. Pp. 124–135.
2. Бондаренко Н. В. Педагогічні технології. *Гуманітарні технології. Конспект лекцій*. Київ: Видавничий дім «KM Academia», 1994. С. 30–59.

3. Бондаренко Н. В. Проблеми словникової роботи на уроках української мови та шляхи їх розв'язання. *Українська мова і література в школі*. 2005. № 7. С. 5–11.

4. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Дидактико-методичні засади сучасного уроку української мови у старшій школі. *Гуманітарний вісник Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка*. 2017. Вип. 1. С. 81–89.

5. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Українська мова у фокусі перспектив реформування старшої школи. *Молодь і ринок*. 2018. №4 (159). С. 86–92.

6. Васьківська Г. О. Інтернет-середовище як чинник формування ціннісних орієнтацій учнів. *Молодь і ринок*. 2015. №11 (130). С. 11–16.

7. Васьківська Г. О., Косянчук С. В., Кизенко В. І. та ін. *Технології профільного навчання* : кол. монографія. Київ: Педагогічна думка, 2020. 304 с.

8. Кизенко В. І., Савченко М. П., Новицька Н. І. Феномен культурно-мовних та морально-громадянських цінностей у контексті гімназійного експерименту. *Advances of science: Proceedings of articles the international scientific conference*. Karlovy Vary: Skleněný Můstek – Ukraine, Kyiv: MCNIP, 2019. С. 77–87.

9. Косянчук С. Підготовка майбутніх учителів до процесу формування в учнів ціннісно-сміслових орієнтацій. *Дидактика початкової школи : реалізація технологічного та компетентнісного підходів*. Миколаїв: ТОВ «Іліон», 2015. Вип. 1. С. 118–119.

10. Косянчук С. Інваріантні чинники модернізації освіти: соціальне спрямування педагогічних технологій в умовах профільного навчання. *Модернізація освітнього середовища: проблеми та перспективи* // *Folia Comeniana*. Умань: ВПЦ «Візаві», 2018. С. 174–178.

11. Косянчук С. В. Соціалізація та самовизначення особистості: апгрейдери процесу реалізації педагогічних технологій в умовах профільного навчання. *Психологія свідомості: теорія і практика наукових досліджень*. Київ: Талком, 2018. С. 138–141.

12. Косянчук С. В. Читання у процесі формування культури інтелектуального життя особистості: соціальний вектор реалізації педагогічних технологій профільного навчання. *Problems of implementation of science into practice*. Oslo: Bookwire by Bowker, 2020. Pp. 258–261.

13. Подгорний Г. В. Перська мова як джерело пізнання ідентичності та культурно-мовних цінностей іранців у педагогічній системі іншомовної освіти в гімназії. *Україна, українська мова – світ XXI століття у діалозі культурно-мовних, морально-громадянських цінностей особистості та педагогічних систем*. Київ: Педагогічна думка, 2019. С. 354–368.

14. Проскура О. Освітня дипломатія: визнання інноваційності педагогічної системи для освіти України XXI століття. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи*. Київ: Фенікс, 2019. С. 222–225.

15. Русалкіна Л. М., Косянчук С. В. Засоби риторики як основа особистісного зростання учнів. *Українська мова і література в школі*. 2009. № 8. С. 28–31.

16. Саліх А. С. Залучення носіїв арабської мови як чинник розвитку комунікативних стратегій учнів старшої школи. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи*. Київ: Фенікс, 2019. С. 228–230.

17. Стаховська О. Упровадження елементів е-навчання у закладі загальної середньої освіти. *Освіта XXI століття: теорія, практика, перспективи*. Київ: Фенікс, 2019. С. 245–247.

18. Янковська М. Активізація пізнавальної діяльності учнів старшої школи засобами інноваційних технологій у процесі навчання фізики. *Дидактика: теорія і практика*. Київ : Педагогічна думка, 2018. С. 153–162.

19. Koehler M. J., Mishra P. What is technological pedagogical content knowledge? *Contemporary Issues in Technology and Teacher Education*. 2009. No. 9(1). Pp. 60–70.